

ΜΟΡΦΗ/ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- Δοκίμιο είναι κείμενο περιορισμένης συνήθως εκτάσεως, που
- συντάσσεται από κάποιον (διακεκριμένο) άνθρωπο των τεχνών, των γραμμάτων ή της επιστήμης,
 - απευθύνεται στο πλατύ κοινό,
 - πραγματεύεται με τρόπο ευσύννοπτο και εύληπτο συγκεκριμένο θέμα (από διάφορους γνωστικούς χώρους), χωρίς να το εξαντλεί, και
 - αποδίδει συνήθως με σαφήνεια τις απόψεις του πομπού πάνω στο θέμα αυτό
 - συνήθως ανάγει επίκαιρα γεγονότα στη σφαίρα του γενικού, του καθολικού, της ιδέας

⇒ πρόκειται για *κείμενο «υβρίδιο»*¹,

δηλ. για κείμενο που έχει, με διαφορετική δοσολογία κάθε φορά, στοιχεία επιστημονικού λόγου (κυρίως φιλοσοφίας), δημοσιογραφικού λόγου, αλλά και λογοτεχνικού λόγου, ανάλογα με την προσωπικότητα/ ιδιότητα του πομπού, αλλά και με τον ακριβή στόχο (προθετικότητα) που αυτός θέτει.

Στα χαρακτηριστικά του δοκιμίου περιλαμβάνονται επίσης

- η απουσία διδακτισμού

Το δοκίμιο είναι ένα είδος διδακτικό, διδάσκει: ενημερώνει, πληροφορεί, πλουτίζει τις γνώσεις, οξύνει την κρίση, καλλιεργεί την ευαισθησία. (≠ διδαχή ή διδασκαλία: σωφρονιστική διάθεση)

Δεν πρέπει να εξομοιώνουμε ένα δοκίμιο με μία διδασκαλία ή διδαχή στις οποίες υπάρχει μία καθαρά σωφρονιστική πρόθεση.

- η απουσία δογματισμού

Ο ίδιος ο όρος «δοκίμιο/ δοκιμές» σημαίνει ότι τίποτα δεν είναι τετελεσμένο· αυτό αποκλείει κάθε δογματισμό και επιτρέπει αλλαγή στις κατευθύνσεις και τις απόψεις.

Το δοκίμιο διακρίνεται σε δύο βασικά είδη, το αποδεικτικό δοκίμιο και το στοχαστικό (ανάλογα με την πρόθεση του πομπού: να αποδείξει τη θέση του ή να εκφράσει ελεύθερα τους στοχασμούς του αντίστοιχα)

ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ, τα χαρακτηριστικά του ΔΟΚΙΜΙΟΥ παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα

¹ υβρίδιο = (κυριολεκτικά) φυτό ή ζώο που προέρχεται από τη διασταύρωση γενετικάς ανόμοιων ατόμων.

	ΔΟΚΙΜΙΟ ΠΕΙΘΟΥΣ (ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ)	ΔΟΚΙΜΙΟ ΣΤΟΧΑΣΜΟΥ (ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ)
ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΑΛΛΑΓΕΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΑ ΕΙΔΗ	<ul style="list-style-type: none"> Πλησιάζει τον επιστημονικό λόγο 	<ul style="list-style-type: none"> Πλησιάζει τη λογοτεχνία
ΣΠΟΧΟΣ ΠΟΜΠΟΥ	<ul style="list-style-type: none"> να αποδείξει, να επιχειρηματολογήσει να πληροφορήσει να διερευνήσει, να κρίνει να εκλαϊκεύσει, να λύσει πρόβλημα να πείσει 	<ul style="list-style-type: none"> να εκφράσει έναν προσωπικό προβληματισμό/στοχασμό να τέρψει / να προκαλέσει αισθητική βεβαιότητα να ευαισθητοποιήσει «περιδιαβάξει ελεύθερα στο χώρο των ιδεών»
ΣΚΟΠΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> προσεγγίζει συνήθως αντικειμενικά το θέμα → τειμηριωση με βάση τις γνώσεις 	<ul style="list-style-type: none"> να πείσει (ενδεχομένως) η προσέγγιση του θέματος είναι υποκειμενική → ελεύθερα εκμηνύσας το θέμα
ΔΟΜΗ	<ul style="list-style-type: none"> * λογική δομή/ αυστηρή οργάνωση (ΠΡΟΛΟΓΟΣ, ΚΥΡΙΟ ΘΕΜΑ, ΕΠΙΛΟΓΟΣ) 	<ul style="list-style-type: none"> συνειρμική δομή/ χαλαρότερη οργάνωση (κεντρικό θέμα - επιμέρους θέματα · δεν αποκλείεται να υπάρχει πρόλογος, κύριο θέμα και επίλογος)
ΓΛΩΣΣΑ	<ul style="list-style-type: none"> αναφορική, κοριολεκτική, δηλωτική/ επιστημονικοί όροι 	<ul style="list-style-type: none"> λογοτεχνική, ποιητική, συνυποδηλωτική

τρόπος πύδους εημίληση σε λογική και εν επίκληση στο συναισθήμα

***Ειδικότερα, η οργάνωση του δοκιμίου έχει ως εξής**

<p>Στο δοκίμιο που έχει λογική οργάνωση</p> <p>η δομή είναι η ακόλουθη, β)</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ πρόλογος : θέμα / κατεσθοντήρια ή κύρια ιδέα, που αποτελεί τη θέση του συγγραφέα (η θέση του συγγραφέα είναι ίδια η σε νέα δ) ✓ κύριο μέρος : διασαφήνιση κύριας ιδέας/ απόδειξη θέσης με το υλικό που διαθέτει ο συγγραφέας ✓ επίλογος συμποκνωμένη παρουσίαση επιχειρημάτων ή επανέκθεση αρχικής θέσης. Αν ο δοκιμογράφος έχει αποδείξει πειστικά το θέμα του, η θέση του θα έχει πάρει καινούριο νόημα για τον αναγνώστη 	<p>Στο δοκίμιο που έχει ελεύθερη - συνειρμική οργάνωση</p> <p>η δομή δεν καθορίζεται από τη σχέση απόδειξης ανάμεσα στη θέση του συγγραφέα και την υποστήριξη αυτής της θέσης</p> <ul style="list-style-type: none"> • υπάρχει ένα κεντρικό θέμα • υπάρχουν επιμέρους ιδέες (που συνδέονται περισσότερο ή λιγότερο συνειρμικά με το κύριο θέμα) <p>Προσέχουμε περισσότερο την όφηση του λόγου παρά τη λογική που διέπει τη δομή του κειμένου ως σύνολο. Νιώθουμε εμπλοτισμένοι σε ανηνεύσεις και σε προβληματισμό χωρίς να έχουμε αναγκαστικά επισημάνει ένα καθαρό διάγραμμα του</p>
---	---

ΠΕΙΘΩ

Σε κάθε δοκίμιο ακόμη και σε αυτά που δεν έχουν αποδεικτικό χαρακτήρα, μπορούμε να διακρίνουμε μία απόπειρα πειθούς; αφού το δοκίμιο αποτελεί ένα είδος ιδεολογικής κατάθεσης του συγγραφέα για διάφορα επίμαχα θέματα.

✓ Επίκληση στη λογική

ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ	ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ
αυστηρότερα ή χαλαρότερα επιχειρήματα και τεκμήρια (στατιστικές, μαρτυρίες, παραδείγματα)	Πιθανή η παρουσία επιχειρημάτων και τεκμηρίων

✓ Επίκληση στο συναίσθημα:

ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ	ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ
Ένδεχόμενη στα πλαίσια της γενικότερης προσπάθειας πειθούς	Συχνή (καθώς ο τόνος είναι πιο προσωπικός τόνος και επιδιώκεται αμεσότερη και στενότερη επικοινωνία πομπού - δέκτη)

✓ Επίκληση στην αυθεντία:

ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ	ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ
Συχνή (επίκληση σε άλλους συγγραφείς τους οποίους ο πομπός αναφέρει είτε για να συμφωνήσει μαζί τους και να δώσει κύρος στα λεγόμενά του είτε και για να διαφωνήσει)	

✓ Υπόλοιποι τρόποι πειθούς

ΑΠΟΔΕΙΚΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ	ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΟ ΔΟΚΙΜΙΟ
δεν αποκλείονται σε ένα δοκίμιο, όμως η παρουσία τους σχετίζεται στενά με το θέμα, αλλά και με τις ακριβείς προθέσεις και το γενικότερο σχέδιο που καταστρώνει ο πομπός μέσα στο κείμενό του. Και εδώ, δεν μπορούμε να μιλήσουμε για κανόνες και κανονικότητες, αλλά για ελευθερία και ρευστότητα.	

Το δοκίμιο προκειμένου να πείσει δεν καταφεύγει στον διδακτισμό και στον δογματισμό (βλ. σελ. 117)

ΓΛΩΣΣΑ

1. **λογιότερη γραμματική:** α) **γραμματική επιστημονικού λόγου** (επιστημονική ορολογία-φρασεολογία, συλλογισμούς, αυστηρότητα στη διατύπωση, κυριολεκτική χρήση της γλώσσας, αυστηρότητα στη δομή, συχνή επίκληση στην αυθεντία κλπ) ή β) **στοχαστικού λόγου** (δακίμιο που «λογοτεχνίζει»: λεξιλόγιο λογοτεχνικό ή βιωματικά/ συγκινησιακά φορτισμένο, λογοτεχνικούς τρόπους, όπως μεταφορές, παρομοιώσεις, εικόνες, υπερβολές, παρηχήσεις..., επίκληση στο συναίσθημα (χιούμορ, συμπάθεια, αντιπάθεια, ειρωνεία...) κλπ)
2. **αφηρημένο λεξιλόγιο**
3. **έκφραση** α) προσεγμένη και συγκρατημένη ή β) **προφορικότητα** στην έκφραση/ οικειότητα στο ύφος (διάθεση του δοκιμιογράφου να επικοινωνήσει άμεσα με τον αναγνώστη)
4. **μόρια και εκφράσεις** που φανερώνουν μία στάση του συγγραφέα απέναντι στο θέμα (π.χ. *πιθανώς, ενδεχομένως, βεβαίως* κτλ) ή την οπτική γωνία για τα γραφόμενα (π.χ. *επιρρήματα «κοινωνικά», «πολιτικά», «νομικά»* κτλ)
5. **τεχνικές ομαλής ή φυσικής μετάβασης και συνοχής** (τη χρήση *συνεκτικών μορίων και εκφράσεων, φράσεις-γέφυρες* κτλ)
6. **σύνταξη:** περισσότερο σύνθετη δομή των προτάσεων (μεγαλύτερη χρήση του υποτακτικού λόγου ≠ παρατακτικός λόγος)
7. **τόνος:** οικείος ή ακόμα και «κουβεντιαστός» (επικοινωνία με τον δέκτη)

Η συχνότητα πάντως με την οποία εμφανίζονται τα παραπάνω χαρακτηριστικά ποικίλλει, ανάλογα με το ύφος που υιοθετεί ο δοκιμιογράφος. (πχ Παπανούτσος: λογοκρατική διατύπωση ≠ Τερζάκης, Θεοτοκάς, Σεφέρης: λογοτεχνική διατύπωση, εικονικές και μεταφορικές εκφράσεις)